

Revista **ARHIVELE BASARABIEI**

Vasile **SECRIERU**, preot

Revista de Istorie și Geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, *Arhivele Basarabiei*, a apărut trimestrial, sub conducerea profesorilor universitari Toma G. Bulat și Constantin N. Tomescu, în perioada 1929 - ianuarie 1938, la Tipografia Eparhială *Cartea Românească* din Chișinău. Abonamentul anual era de 200 lei. În *Cuvînt înainte* din primul număr, ianuarie 1929, direcția scria că „*Prin aceste nouă Arhive reluăm o preocupare de mulți ani, ce-am avut-o în ținutul oltean. În publicația ce începe, se va studia pămîntul și fapta românească dintre Prut și Nistru. Dar dînd „specificul basarabean” - atît cît este - de natură istorică și geografică, îl vom integra însă în sfera de gîndire și acțiune generală românească. Cadrul nostru de studiu al sufletului moldovenesc de aici va fi cît mai larg și credem, că, nu ni se va lua în nume de rău, dacă vom aduce contribuțiuni, care par a trece hotarele consacrate ale acestor două științi - istoria și geografia. Astfel, pornim la muncă. Avem însă și o dorință, aceea, ca jertfele de tot felul, ce aducem prin această modestă contribuție la știința românească, să fie înțelese în cercurile cu răspundere ale Țării*”.

Primul număr al revistei (ianuarie - martie 1929) cuprindea: *Cuvînt înainte*; T. G. Bulat *Basarabia după Grigorie Ureche*; C. N. Tomescu *Veștminte pentru Basarabia*; T. G. Bulat *Un conflict între domnul Moldovei și Profesorul Demetru Gobeladas*; C. N. Tomescu *Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului, 1813*; T. G. Bulat *Poșta în Valahia la 1811*; C. N. Tomescu *Insemnări pe cărțile mănăstirii Dobrușa, (Soroca)*; T. G. Bulat *Biserica armeană din Hotin*; T. G. Bulat *O statistică a Moldovei din 1809*; C. N. Tomescu *Documente basa-*

rabene; I. Simionescu *Bibliografie românească asupra Basarabiei*; P. Hadji *Bibliografie rusească asupra Basarabiei*; rubricile *Dări de seamă*; *Cronică*; *Un apel - document*. Amintim doar cîteva studii din numerele 2, 3 și 4: T. G. Bulat *Moșiile mănăstirii Sucevița (Bucovina) în Basarabia de Jos*; C. N. Tomescu *Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului, 1813*; L. T. Boga *Documente din secolul al XVI-lea*; C. N. Tomescu *Documente din secolul al XVIII - lea*; Visarion al Hotinului *Pentru istoria monahismului din Moldova*; T. G. Bulat *Știri mărunte despre Mitropolitul Țării Românești Dosithei Filitti*; Visarion al Hotinului *Documente basarabene*; C. N. Tomescu *Acte de la Mănăstirea Curchi (jud. Orhei)*; Lovin Glicherie *Protos Acte de la mănăstirea Dobrușa (jud. Soroca)*; L. T. Boga *Documente din secolul al XVII - lea și altele*.

Mai mulți teologi și profesori au elaborat studii și cărți referitoare la viața bisericească basarabeană din cele mai vechi timpuri și pînă în contemporanietatea lor. Astfel, au fost publicate numeroase documente prețioase despre unele biserici și mănăstiri din Basarabia. Pot fi menționate, aici, cercetările întreprinse de către istoricul Ștefan Berechet, care a scris mai multe studii despre mănăstirile din Basarabia, publicate în această revistă. Trebuie să amintim și contribuțiile, în acest domeniu, ale lui Paul Mihail, Iustin Ștefan Frățiman, Gheorghe Bezviconi, Toma G. Bulat, Constantin N. Tomescu, Nicolae Popovschi și alții.

Unul din cei doi redactori ai *Arhivelor Basarabiei* a fost istoricul și profesorul de Teologie **Tonta G. Bulat**, născut în 18 august 1887, la Tunari, județul Dolj. Trece la cele veșnice la 12 mai 1979, în București. Studiază la Seminarul

Central (1899 - 1907), cu diferență de liceu la Craiova, urmează Facultatea de Teologie din București (1907 - 1911, luîndu-și licența în 1912); studii de istorie la Universitățile din Leipzig (1913 - 1914), Dijon (1914 - 1921), unde obține licența în Istorie, Geografie și Pedagogie, în 1921, își dă doctoratul în Istorie cu teza „La croisade de Nicopolis”, în 1924, apoi în Teologie, cu lucrarea „Personalitatea religioasă a lui Neagoe IV Basarab”, ambele la Universitatea din București. A predat Istoria și Geografia la liceele și seminariile din Râmnicu Vâlcea, Năsăud și Craiova. În calitate de profesor de Istorie bisericească medie și modernă, a activat la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927 - 1941), apoi la cea din București (1941 - 1947). Este autorul a peste 500 studii de istorie a Bisericii românești. A înființat și condus mai multe publicații. O mare valoare științifică prezintă lucrările: *Încercări de bibliografie a istoriei românilor* (Râmnicu Vâlcea, 1919, 143 p.); *Contribuții documentare la istoria Olteniei (Sec. XV-XVIII)*, Râmnicu Vâlcea, 1925, 143 p.; *Din corespondența episcopului Calinic al Râmnicului (1850 - 1868)*, Râmnicu Vâlcea, 1927, 56 p.; *Personalitatea religioasă a lui Neagoe Basarab al IV-lea*, Craiova, 1927, 72 p.; *Întemeierea mănăstirii Văratec. Câteva momente. 1803 - 1845*, Chișinău, 1931, 25 p. Un deosebit interes prezintă și studiile publicate în *Arhivele Basarabiei: Asistența socială și pensionării Țării Românești la începutul secolului al XIX-lea*; *O conspirație boierească contra mitropolitului Ignatie Grecul al Ungrovlahiei (1811)* ș.a. A întocmit numeroase manuale de Istorie bisericească, Geografie și Religie pentru învățământul secundar. Este autor a patru manuale pentru învățământul elementar: *Istoria Bisericii Române*, manual pentru clasa a IV-a, licee, școli normale, școli profesionale și seminarii, București, 1935, 175 p. (ed. II-a, 1936); „Istoria Bisericii universale”, pentru cl. a III-a secundară, București, 1935, 151 p.; *Carte de religie* pentru clasele I - 1V

primare (în colaborare cu Gheorghe I. Arghiropol) și altele.

Cel de-al doilea redactor a fost profesorul universitar *Constantin N. Tontescu* (1890 - 1983), originar din Constanța. Studii la Seminarul *Veniamin* din Iași (1904 - 1912), apoi la Facultatea de Teologie din București (1912 - 1916), care-i va conferi și titlu de doctor în teologie, în 1927. Merge voluntar în primul război mondial (1916 - 1918). După război, ocupă funcția de director al Cancelariei (secretar general) al Arhiepiscopiei Chișinăului (1919 - 1942) și consilier referent cultural; profesor suplinitor (1926), agregat (1927) și titular (1930) la catedra de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926 - 1941), încadrat apoi la cea din Cernăuți - Suceava (1941 - 1946); membru mirean în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Chișinăului și în Congresul Național Bisericesc; a organizat pelerinaje la Muntele Athos și în Țara Sfântă, fapt pentru care i s-a decernat titlul de „mare dicheofilax” al Patriarhiei Ecumenice și Crucea Sf. Mormînt a Patriarhiei Ierusalimului. A suferit mai mulți ani de detenție în temnițele comuniste. A scris mai multe lucrări valoroase de Istorie și Teologie: *Episcopia Hotinului. Date istorice și statistice*, Chișinău, 1925, 200 p.; *Rolul Bisericii Ortodoxe în viața neamului românesc. Curs de inaugurare*, Chișinău, 19 p.; *Mitropolitul Grigorie IV al Ungrovlahiei*, teză de doctorat, Chișinău, 1926, IV - 307 p.; Documente și scrisori din familia Andronachi Donici, Chișinău, 1928, 57 p.; *Exarhul Gavriil și mitropolitul Ignatie al Ungrovlahiei, 1810*; *Știri catagrafice din Biserica Moldovei din 1809*; *Tipografia duhovnicească exarhală din Chișinău*; *Știri catagrafice din Bisericile Principatelor la 1810*; *Iarăși despre detronarea mitropolitului Ungrovlahiei Dositei Filitti*; *Diferite știri din Arhiva Consiliului eparhial Chișinău*; *Conducători bisericești din Principate la 1811 și din Basarabia între 1816 - 1837 inclusiv*, toate aceste studii au fost publicate în revista *Arhivele Basarabiei*. A

contribuit, alături de Visarion Puiu, Ștefan Berechet, Ștefan Ciobanu și Leon T. Boga, la apariția volumului *Documente basarabene*, 2 voi., Chișinău, 1928 - 1938. Împreună cu profesorul Serghe Bejan, a tradus lucrarea preotului rus Pavel Svetlov, *Învățătura creștină în expunere apologetică*, 2 vol., Chișinău, 1935-1936, V - 648 - 116 p. (I) și IV - 625 p. (II). A publicat diferite *Rapoarte (Dări de seamă)* asupra vieții bisericești din cuprinsul eparhiei Chișinăului, *Calendare eparhiale*, articole cu caracter istoric sau teologic - misionar în diverse publicații ale vremii.

Prin ostenelele lor cărturărești, profesorii universitari Leon T. Boga și Constantin N. Tomescu, acești doi fii de seamă ai Basarabiei, au contribuit la evoluția învățămîntului și culturii românești din această provincie. Ei au demonstrat, prin preocupările lor, că au fost atît istorici, cît și teologi

merituoși. Galeria personalităților basarabene ar fi incompletă fără aceste două nume. Despre viața și opera acestora trebuie să se scrie nu numai studii, ci chiar și monografii.

Revista *Arhivele Basarabiei* a fost o publicație de prestigiu, cu o ținută științifică înaltă, iar, în prezent, constituie o sursă nesecată de informații inedite pentru istorici, geografi, teologi, etnologi, sociologi, bibliologi ș.a. Considerăm că ar fi necesar și util ca *Arhivele Basarabiei* să reapară într-o serie nouă. Această revistă, alături de alte periodice care au circulat în Basarabia interbelică, și-a adus aportul la dezvoltarea științei și a fortificat valorile moral - spirituale ale populației băștinașe. Presa basarabeană, atît laică, cît și cea bisericească, reprezintă neîndoelnic o filă aparte în istoria culturii și civilizației românești.

Bibliografie:

1. *Arhivele Basarabiei*. Ch., (ianuarie - martie), 1929, nr 1.
2. *Idem*, Nr.I (aprilie - iunie), 1929.
3. *Idem*, Nr.I (iulie - septembrie), 1929.
4. *Idem*, Nr.I (octombrie - decembrie), 1929.
5. Moraru, Anton. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812 - 1993)*. Ch.: Ed. Universul, 1995.
6. Păcurariu, Mircea. *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a Neamului românesc*. Iași: Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993.
7. *Idem*. *Dicționarul teologilor români*. București: Ed. Univers enciclopedic, 1996.
8. *Presa basarabeană de la începuturi pînă în anul 1957. Catalog*. Ch.: Ed. Epigraf, 2002.
9. Șpac, Ion. *Arhivele Basarabiei: probleme, sugestii, personalități*. In: Destin românesc. 1998. nr 2, p. 54-62.